ÏT

Persoon en Partij.

De korte spanne tijds, die mij is toegemeten om tot u te spreken, wil ik gaarne benutten om samen een ogenblik stil te staan bij het probleem van persoon en partij in hun onderlinge verhouding.

Doet men dat, dan treft onmiddellijk een fundamentele tegenstelling. De persoon is er. Wat men onder persoon precies heeft te verstaan moge uitermate moeilijk zijn te omschrijven; voor ons doel is het volkomen voldoende om te zeggen, dat persoon is de mens genomen naar zijn geestelijke zijde met zijn godsdienstige, zedelijke, maatschappelijke en politieke overtuigingen en zijn verantwoordelijkheid. Die persoonlijkheid vinden wij vóór ons als een concreet gegeven. Wij hebben haar niet in het leven geroepen; zij bestaat zonder enig toedoen onzerzijds.

Met de party daarentegen staat het geheel anders. Zij is er niet; zij moet wèl door ons tot aanzijn worden gebracht; zij moet worden opgericht. Maar dan rijst aanstonds de vraag: waarom doen wij dat? Wat noopt ons daartoe? Wat is ons oogmerk met het oprichten van een partij?

Zeer zeker is daarbij van grote betekneis de de mens ingeschapen trek van het zoeken naar geestelijke gemeenschap met gelijkgezinden. Wie als grondslag van zijn persoonlijkheid voelt de belijdenis van de Souvereine God, zoals Hij zich in Zijn Woord aan ons heeft geopenbaard, zoekt en vindt andere mensen, wier overtuiging met de zijne overeenstemt. Zo ontstaat als vanzelve zekere geestelijke gemeenschap van personen, die op gelijke of althans overeenkomstige wijze denken,

voelen en zich uiten op allerlei levensgebied. Zo ook op politiek terrein. Maar die spontaan zich vormende en uitsprekende gemeenschap is daarmede nog geen partij; zij is niet meer dan een richting. Een anti-revolutionaire richting treedt er zo zonder twijfel aan de dag, maar zij is niet een anti-revolutionaire partij.
De partij ontstaat eerst, als de richting welbewust en met een bepaalde nauwkeurig onder woorden gebrachte bedoeling wordt georganiseerd. Er wordt een program van beginselen en een program van actie opgesteld. Kiesverenigingen worden opgericht en tot een bond verenigd. Candidaten worden gesteld en afgevaardigden worden gekozen voor de verschillende Staten en Raden. Wat is het nu, dat ons noopt de gezamenlijke richting om te zetten tot een georganiseerde partij?
Op die vraag is maar één antwoord mogelijk, dat de waarheid weergeeft en klopt op de werkelijkheid.
Onze bedoeling is de uitoefening van macht. Maar dat antwoord vereist op zijn beurt thans weer nadere bezinning.
Op het eerste gehoor klinkt dat woord „uitoefening van macht" een rechtgeaard anti-revolutionair uitermate onaangenaam in de oren in dit verband. Dat komt vooral door de stelling, die door Dr Kuyper in zijn toelichting op ons Program met zoveel nadruk is verkondigd: het volk — en dat is dus ook het georganiseerde volk, de partij heeft geen „macht" maar alleen „invloed". Daarin zag hij het principieel onderscheid en de fundamentele tegenstelling met het in zijn tijd oppermachtig liberalisme. Voor ieder, die zich kwam aandienen als anti-revolutionair, was het derhalve uitgesloten om het doel van partijvorming te zien in het uitoefenen van macht. Hoe kunt gij dan thans — zo zult gij mij vragen — niettemin toch met die bewering tot ons komen? Zijt gij daarmee niet ernstig uit het principiële spoor gederailleerd?
Een ogenblik van scherpere beschouwing zal u van het tegendeel overtuigen, wat Dr Kuper met zijn uitspraak bedoelde was zakelijk volkomen juist en wordt ook door mij ten volle aanvaard. Het toenmalige liberalisme — tegenwoordig denkt

men er in die kringen althans formeel meestal enigszins anders over — huldigde

de leer der volkssouvereiniteit. Dat wil zeggen, dat zij de souvereiniteit, dat is in dit verband de macht tot de bepaling van de staatswil, aan het volk toekenden, en de voorschriften en daden van de Overheid, zowel wetgeving dus als bestuur, beschouwden als geschied krachtens de opperste rechtsmacht van het volk en als hun rechtsgeldigheid alleen daaraan ontlenend. Daar tegenover stelde Dr Kuyper als anti-revolutionair beginsel, dat aan het volk zulk een macht niet toekwam, dat het volk een dergelijke macht niet bezat. Alleen maar was hij in de nadere formulering van een en ander minder gelukkig toen hij zeide, dat aan het volk niet macht maar slechts invloed toekwam. Dat is metterdaad niet juist. Aan het volk komt wel macht toe, maar geen souvereine macht; het heeft wel macht, maar een macht van eigen aard, die uitgaat boven enkel invloed. Bij invloed behoort alleen een raadgevende stem en in onze Staten en Raden heeft het volk een beslissende stem; het kan ja of neen zeggen. Duidelijk ziet men dat bij de wetgeving. De Staten-Generaal kunnen een wetsontwerp aannemen of verwerpen, dat is hun macht. Maar als zij het ontwerp aannemen wordt het daardoor geen wet; het blijft een wetsontwerp. Een wet wordt het pas door de goedkeuring van de Koningin, eerst daardoor krijgt het ontwerp, zoals onze Grondwet uitdrukkelijk zegt, kracht van wet. Daarin schuilt de tegenstelling tussen de leer der volkssouvereiniteit en de antirevolutionaire staatsleer. Volgens de eerste ontleent de wet haar rechtsgeldigheid aan de volkswil, volgens onze opvatting aan de goedkeuring van het ontwerp door de vorst of vorstin, bij wie de souvereiniteit berust. Zakelijk bedoelde Dr Kuyper het dan ook niet anders; nooit heeft hij enig bezwaar gemaakt tegen het beslissende stemrecht over het ontwerp door de Staten-Generaal. Maar hij drukte dit minder juist uit door hier van invloed te spreken. Bij de wetgeving oefent de Raad van State invloed uit; hij heeft slechts een adviserende stem. Maar de Staten-Generaal, de vertegenwoordiging van het volk, hebben een beslissende

stem en daardoor macht. Nooit is dat echter een souvereine macht om rechtsgeldigheid te verlenen, maar enkel een macht tot wel of niet medewerking bij de voorbereiding; rechtsgeldigheid ontstaat door de ondertekening van de souvereine vorst.

Zo begrepen, doelt dus alle partijvorming op de uitoefening van medewerkende macht. En volkomen terecht hebben wij begrepen, dat, nu onze democratische regeringsvorm daartoe de gelegenheid biedt, die partijvorming niet alleen wenselijk is, maar voor en boven alles dure plicht. Krachtens onze beginselen willen wij, dat bij wetgeving en bestuur de ordinantiën Gods voor Staat en Maatschappij tot hun recht zullen komen en om dit te verwezenlijken is het volstrekt vereist, dat tot partijformatie wordt overgegaan. Met enig welbehagen in machtsuitoefening heeft zij derhalve niets te maken. Het gaat niet om heersen, maar om dienen. Niet om zelf de baas te kunnen spelen is het te doen, maar om Christus Koningschap te bevorderen op alle terrein des levens, ook op dat van Staat en Maatschappij. Elk streven naar eigen macht is derhalve radicaal uit de boze; elke kiem daarvan zou ons werk tot een bron van verderf in plaats van tot een zegen maken. Onder velerlei tekortkoming is dat dan ook steeds de welbewuste hoofdlijn van onze houding geweest en met een bede om vergiffenis voor waar wij faalden is er thans alle reden om dankbaar en feestelijk het feit te herdenken, dat wij nu reeds vijf en zeventig jaren onze partij hebben mogen in stand houden en van betekenis maken voor het staatsbestel van ons vaderland. Niet als personen, maar alleen als partij kunnen wij in deze onze verplichtingen vervullen.

Maar door de gevonden oplossing ontstaat tegelijkertijd, zoals dat in het leven zo vaak het geval is, een nieuw probleem; de vraag van de verhouding tussen persoon- en party binnen het partijverband zelf. Er waren reeds personen en er is thans ook een partij: wat is nu de verhouding, waarin zij onderling tot elkander staan? Men staat hier voor een niet eenvoudige vraag.

Oprichting van een partij betekent allerminst, dat nu de persoon van generlei of

althans van bijkomstige waarde zou zijn geworden. Het tegendeel is het geval. De persoon krijgt eerst thans haar werkelijke betekenis. Immers de fundamentele waarheid, die in deze beslissend is, luidt aldus: op staatkundig gebied schuilt de kracht van de partij in de personen, uit welke zij is samengesteld en de kracht van de persoon in de partij, waarvan hij lid is. De persoon kan geen noemenswaardige invloed uitoefenen op het nationaal politiek beleid dan door zijn partij; terwijl de partij dat harerzijds evenmin kan, als zij niet bestaat uit krachtig medelevende en medewerkende personen. Beide moeten derhalve tot hun recht komen. Verwerpelijk is daarom een partij-organisatie, die aan een kleine beperkte kring van bestuursleden alle macht toebedeelt en door die kleine kring het beleid der partij laat bepalen zonder daarop invloed toe te kennen aan de individuele leden. Slaafse volgzaamheid door dik en dun is voor een deugdelijk partijwezen niet minder dan verderfelijk en men dient er in werkelijkheid ook de leider niet mede; van dicht bij heb ik kunnen zien welk een ongunstige invloed een dergelijke houding van de partijleden op Dr Kuyper uitoefende. Anderzijds moet worden gezorgd, dat een krachtig en eenstemmig partijbeleid wordt gevoerd en dat dit niet wordt lam gelegd door allerlei persoonlijke interventie. Het is uitermate moeilijk hier de juiste verhouding te vinden. Gewaakt moet worden tegen lichtvaardige verkettering van afwijkend inzicht en dat is in onze partij ook steeds vaste gedragslijn geweest. In vroeger jaren stond Dr Kuyper als partijleider met warmte de sociale wetgeving voor, daarin door de overgrote meerderheid van de partij gevolgd, terwijl Prof. Fabius alle sociale wetgeving uit den boze achtte en haar stelselmatig bestreed als in strijd met de antirevolutionaire beginselen. Toch heeft niemand er ooit over gedacht om Prof. Fabius uit de partij te verwijderen; beide werden beschouwd als volbloed anti-revolutionairen. Eveneens is in de bekende vijf-heren-actie een succesvol verzet aangebonden tegen Dr Kuyper als partijleider, toen hij tegen algemeen als goed-antirevolutionair erkende partijleden optrad op een wijze, die naar de regelen van goede partij-organisatie niet te billijken was. Daartegenover

staat, dat herhaalde malen partijleden van betekenende positie kortweg zich aan het partijverband onttrokken, omdat het gevoerde beleid niet naar hun zin was, meestal omdat dit beleid zich te veel bewoog in wat zij dan een democratische richting noemden. In plaats van binnen de boezem der partij redres voor hun bezwaren te zoeken keerden zij haar eenvoudig de rug toe en stoten zich aan bij groeperingen, waarin zij niet thuis behoorden. In het algemeen kan men zeggen, dat de partij-organisatie ruimschoots gelegenheid moet geven aan de haar samenstellende leden om hun persoonlijke opvattingen tot gelding te brengen bij de regeling van het partijbeleid, maar dat deze, als eenmaal het partij-besluit is gevallen, zich vlot en gul aan de beslissing hebben te onderwerpen, en haar van harte hebben mee uit te voeren. Meer dan zestig jaren heb ik actief aandeel aan ons partijleven genomen in allerlei functies van propaganda-redevoeringen in snijdbaar-rokerige plaatselijke lokaaltjes af tot het presidium van onze fractie in de Eerste Kamer, dat ik thans nog waarneem, toe, en ik heb mij bij de genoemde gedragslijn steeds wel bevonden. Meermalen heb ik ernstige bezwaren tegen de gang van zaken gevoeld; vaak bleek mij later, dat anderen beter hadden gezien dan ik; soms ook werd de partij langzamerhand gewonnen voor de door mij gekoesterde inzichten. Maar in beide gevallen was schikking naar het organisatorisch vastgestelde partijbeleid de enig juiste en vruchtbare gedragslijn. Het is juist mijn eigen ervaring, die er mij toe noopt met name onze jongere partijleden op te wekken, om met al hun warme overtuiging en jeugdige werkkracht aan het partijleven deel te nemen, maar tevens om geduld en lijdzaamheid te oefenen als niet aanstonds alles precies gaat zoals zij wensen.

Toch zijn wij met dit alles nog niet tot het diepste wezen van onze partijformatie doorgedrongen. Om dat te bereiken moeten wij nog een stap verder gaan. Tot nu toe hebben wij ons denkend verstand gebruikt om critisch de verhoudingen te ordenen en onze ervaring op dit gebied nauwkeurig te analyseren, om zo tot een bepaalde conclusie te komen. Maar zoals op alle geestelijk gebied, op dat van

religie, moraal, recht en zo veel meer, is ons denkend verstand nu eenmaal ontoereikend, om het eigenlijk wezen der zaak te bereiken. Dat kan alleen lukken door intuïtief inzicht. Als op onze deputatenvergadering het psalmgezang spontaan uit de dichte drommen opbruist is het niet het denkend verstand, dat daartoe noopt; het is het hart van de enkele persoon en van de partij als geheel, dat daaruit spreekt en daardoor zijn uiting vindt. Het is de liefde tot onze God, die daartoe drijft, tot God, die ons in Zijn Woord Zijn heilige ordinantiën geeft voor het politiek terrein, waarop wij werkzaam zijn, die ons hart zekerheid geven en onze tred vast maken. Het is de liefde voor het vaderland, welks hoogste belang wij willen bevorderen en voor het Vorstenhuis, dat Hij ons schonk om in de loop der eeuwen te waken voor een rechtmatige gezagsuitoefening en voor het behoud van onze verkregen vrijheden.

Het is de liefde voor de eminente mannen, die Hij tot ons uitzond als onze leidslieden, om ons aan te voeren en voor te gaan in de strijd, die wij hebben te voeren; het is de liefde voor elkander, voor onze onderlinge eenheid en het verheven doel, dat wij onderling nauw verbonden najagen. Het is die liefde in haar veelvoudige, maar niettemin innig vervlochten facetten, die eerst de werkelijke ziel vormt van onze partijformatie, en die haar saamsnoert tot een krachtig levende eenheid.

Daarmede staat dan ook alle doorbraak-politiek principieel geoordeeld. Want één van beide is onverbiddelijk het gevolg. Of men krijgt op die wijze een partijverband, dat alleen eenstemmigheid in bepaalde belangen en te nemen maatregelen waarborgt, maar dan ook alle waarlijk bezielende eenheid ontbeert. Of wel — en dat zal meestal het geval zijn — men voelt het nijpend gemis aan die hogere eenheid te sterk en onvoldaan grijpt men dan toch weer onuitgesproken naar een gezamenlijke geestelijke band. Dat kan dan niet anders zijn dan het humanisme in zijn veelvervige rok. Maar de belijdende Christen, die zich onder die vaan schaart, lijdt schade aan zijn ziel.

Zo zien wij dan thans met warme dankbaarheid terug op wat ons in de afgelopen driekwart eeuw werd geschonken in onze partij-organisatie en treden wij de nieuwe tijd tegemoet, die ons wacht. Wat die ons brengen zal? Wij weten het niet. De ergste spanning moge de laatste tijd ietwat geluwd zijn, en het binnenlands herstel niet onbevredigend verlopen, hoopvol stemmen kunnen de vooruitzichten voor de naaste toekomst ons nog in genen dele. Een harde strijd zowel op geestelijk als op stoffelijk gebied zal inspanning van onze beste krachten vorderen. Mits wij daartoe bereid zijn en daarin niet verflauwen kunnen wij opgewekt en met goede moed ondanks de donkere wolken, die over haar hangen, die toekomst tegemoet gaan.

Wij behoeven de wereld niet te overwinnen; dat heeft Christus Zelf naar Zijn eigen getuigenis reeds gedaan. Wij hebben alleen met woord en daad van Hem te getuigen op het gebied, waarop wij te werk zijn gesteld en voor de komst van Zijn Koninkrijk te ijveren. Ook in de komende tijd zullen er onzerzijds ernstige tekortkomingen zijn en zullen er zware golven over onze hoofden heenrollen. Dat heeft het verleden ons genoegzaam geleerd, maar het behoeft ons niet te ontmoedigen. wij zullen worstelen en boven blijven. Alleen — en daarmee moge ik mijn toespraak besluiten — voor één ding mogen wij bewaard blijven; dat onze actie in haar hart zelf zou worden aangetast door ontrouw. De geschiedenis van het volk Israël geeft daarvan zulk een pijnlijk voorbeeld. Door Jehovah uitverkoren tot Zijn bondsvolk verviel het telkens weer tot ontrouw aan Zijn dienst en weigerde gehoor te geven aan de roepstem der profeten om van die weg terug te keren. Tot eindelijk de Heiland Zelf kort voor Zijn kruisdood vol van priesterlijke erbarming niettemin Zijn snerpend oordeel moest uitspreken: Jeruzalem, Jeruzalem: gij die de profeten doodt en stenigt, die tot U werden gezonden, hoe menigmaal heb ik Uw kinderen willen bijeen vergaderen gelijk een kloek haar kiekens onder haar vleugelen bijeen vergadert, maar gij hebt niet gewild. Dat die bange woorden: „gij hebt niet gewild” nooit tot ons zullen kunnen worden gezegd — dat

is de innige bede, waarmede wij de nieuwe tijd ingaan. Onze leuze daarbij zij en blijve: Spreek, Heere, want Uw knecht hoort.

Trouwe liefde moge ons binden aan onze God, aan ons vaderland en vorstenhuis, aan onze leidslieden en aan elkander. Dan zijn onze eenheid, onze levenskracht en de zegen op onze arbeid ook voor de toekomst vast verzekerd, want immers

Waar liefde woont gebiedt de Heer den Zegen
Daar woont Hij Zelf, daar wordt Zijn heil verkregen
En ’t leven tot in eeuwigheid.